

Я.Р. Самуйлік (БрДТУ, Брэст)

ВЁСКА ГОРТАЛЬ ІВАЦЭВІЦКАГА РАЁНА: ГІСТОРЫЯ, СУЧАСНАСЦЬ, МОВА

Горталь – вёска ў Целяханскім пасялковым савеце, што размешчана за 50 км на паўднёвы ўсход ад раённага цэнтра г. Івацэвічы. Упершыню згадваецца ў пісьмовых крыніцах у 1539 годзе пад назвай (на рускай мове) Гортоль (Ортел, Гортель, Ортель). Паселішча належала да аднайменнага маёнтка. У 1567 годзе Горталь – уладанне Кішкаў па Радзівілах. Па іншых звестках гэтае паселішча ўпамінаецца ў “Пісцовай кнізе” былога Пінскага староства, складзенай у 1561–1566 гадах пінскім і кобрынскім старастам Лаўрынам Войнам. Пры апісанні Вядскай воласці ён піша пра дарогу, якая звязвала Бабровічы з Горталем. З 1795 года паселішча ўвайшло ў склад

Расійскай імперыі. У 1874 годзе (па іншых звестках – у 1876 годзе) Горталь – вёска Целяханскай воласці Пінскага павета Мінскай губерні, дзе пражывала 218 чалавек. Паселішча ўваходзіла ў Целяханскі царкоўны прыход. У 2005 годзе тут налічвалася 1060 жыхароў і 338 гаспадарак [3, 95–99, 135–136, 204; 4, с. 67–71, 108–109, 210; 5, с. 467–468; 6, с. 378–379; 11, с. 476].

Для запісу дыялектнага матэрыялу намі была выкарыстана праграма “Атласа гаворак Выганаўскага Палесся. Фанетыка. Марфалогія. Лексіка (дапрацаваны варыянт, 128 пытанняў), а таксама т.зв. вялікая (новая) праграма: “Як у вас гавораць?” (210 пытанняў па лексіцы) [15, с. 32–35]. Дыялектны матэрыял у в. Горталь (мясц. назва: *Нортал’*; жыхары *нортал’цы*, *нортал’ец*, *нортал’анка*) быў запісаны ў верасні 2013 і красавіку 2014 годзе ад мясцовых жыхароў Юнчыка Аляксея Трафімавіча 1950 года нараджэння, і Юнчык Веры Уладзіміраўны, 1953 года нараджэння.

Разгледзім комплекс моўных асаблівасцей, якія характарызуюць гаворку в. Горталь Івацэвіцкага раёна.

Даследуемай гаворцы ўласцівы пяціфанемны склад галосных гукаў [a], [e], [o], [y(i)], [y]. Найперш адзначым такую адметную рысу дадзенай гаворкі, як захаванне гістарычнага **оў* ненаціскным становішчы пасля цвёрдых зычных, г.зн. о к а н н е: *дорóна*, *корóва*, *холóва*, *молокó*, *с’ёнó*, *л’ётó*, *высóкó*, *жы́то* і інш. [15, к. 1].

Адна з найбольш яркіх і спецыфічных асаблівасцей націсканога вакалізму вывучаемай гаворкі – гэта рэалізацыя галоснага [é] на месцы этымалагічнага **о* ў складахпад націскам: *бél’ш*, *véz*, *vén*, *vél*, *корéвкó*, *пéйдз’еш*, *нэс*, *стéл*, *кén’*, *кét* [15, к. 2].

Вельмі выразнай і паказальнай адметнасцю разглядаемай гаворкі з’яўляецца вымаўленне гука [e] ў наступных пазіцыях: на месцы гістарычных **е*, **ѣ* ў першым пераднаціскным складзе пасля губных зычных: *веснá*, *бедá*, *ведрó*, *мешóк*, *песóк*; на месцы этымалагічных **е* (**ь* у першым пераднаціскным складзе пасля гістарычных **з*, **с*, **н*, [ч] <**ь* [дз’] <**д*: *з’емл’á*, *с’елó*, *ц’енéр*, *дз’ен’ók*, але *н’г’мá*, *н’імá*; на месцы этымалагічнага *ѣ* ў пераднаціскных і паслянаціскных складах у словаў тыпу: *хл’ед’ѣв*, *зл’екáвс’á*, *зл’екáц’íса*, *зайец*, *пáмец’*, але *уз’елá* і *вз’алá*. Аднак у адпаведнасці з гістарычным націскным **ѣ*, апроча [e], спарадычны зафіксаваны галосны [é]: *л’ес*, *с’ёно*, *сн’éh*, *хл’ew*, *в’ѣц’ер*, *в’ѣц’ор*, *л’ётó*, *л’ес*, *с’ёно*, *сн’éh*, *хл’ѣв*, *л’ётó* і інш. [15, к. 4–7, 7а, 12–15].

Характэрная асаблівасць даследуемай гаворкі – гэта вымаўленне гук [o] на месцы націсканога і паслянацісканога этымалагічнага **о* адпаведнаў лексемах *дал’óкó*, *оўйóс*, *вечор*, *бéроп*, а таксама захаванне названага гістарычнага галоснагаў націскавой пазіцыі пасля цвёрдых зычных у слове *мед* [15, к. 8–10, 11, 11а].

Найбольш яркай і значнай адметнасцю сістэмы кансанантызму дадзенай гаворкі з'яўляецца розная рэалізацыя губных і пярэднеязычных: губныя цвёрдыя перад этымалагічнымі *е /ва ўсіх пазіцыях/, *ѣ/у ненаціскных складах/: *весна́, бе́рош, ве́чор, до мен'е́, пёршы, бедо́, ведро́, мешо́к, песо́к*; мяккія – перад гістарычнымі *і: *заб'іра́ц'і, лов'і́ц'і, м'і́ска, п'і́сц'і, роб'і́ц'і*; этымалагічныя *з, *с, *н, [ц'] <*т, [дз'] <*д, *л мяккія перад гістарычнымі *е (*ь), *і: *з'емл'а́, с'ело́, н'і́ма, н'і́ма, ц'епе́р, дз'ен'о́к; з'і́ма, кос'і́ц'і, н'і́вка, ходз'і́ц'і; ал'е́, л'едз', пол'е́; кол'і́, л'і́па, л'і́ц'і, ходз'і́л'і́* [15, к. 6, 7а, 22, 24, 25, 27, 28].

Выразная асаблівасць вывучаемай гаворкі – гэта пераход этымалагічных “паўмяккіх” *д', *т' перад *е, *і, гістарычных мяккіх *д', *т' перад націскным *н ў палаталізаваных зычных [дз'], [ц']: *дз'ен', ц'епе́р; ходз'і́ц'і, ц'і́хо; дз'ед, ц'ен'*. Акрамя гэтага, у падобных умовах спарадычна адзначаны мяккія [дз⁰'], [ц^м'] ([дз⁰'] – вымаўленне [дз] з прыгукам [д], [ц^м'] – вымаўленне [ц] з прыгукам [т]), [д], [т]: *дз⁰'ен', ц^м'епе́р, ходз⁰'і́ц'і, ц^м'і́хо, дз⁰'ед, ц^м'ен'; д'ен', т'епе́р, ход'і́т'і, т'і́хо, д'ед, т'ен'*. Аднак на канцы дзеясловаў у форме трэцяй асобы адзіночнага і множнага ліку этымалагічны мяккі *т паслядоўна ацвярдзеў: *вён ходз'і́т, нос'і́т, воні́ ходз'а́т, нос'а́т* [15, к. 32–35].

Істотнай адметнасцю разглядаемай гаворкі з'яўляецца рэалізацыя мяккіх зычных у гістарычных спалучэннях *гы, *кы, *хы, што ўзніклі пры ўтварэнні поўных форм прыметнікаў: *до́вн'і, коро́тк'і, то́нк'і, ц'і́х'і*. Аднак у пазіцыі перад галосным [е] ў прыметніках ніякага роду адзіночнага ліку зычныя [н], [к], [х] захаваліся цвёрдымі: *до́вн'е, до́вн'ейе, коро́тк'е, коро́тк'ейе, ц'і́х'е, ц'і́х'ейе* [15, к. 26, 31].

Паказальная асаблівасць даследуемай гаворкі – гэта наяўнасць пераважна толькі цвёрдых этымалагічных *р, *ж, *ш, *ч, *ц у пэўных пазіцыях: *рэчка, хрэх, порэ́зав, порáдок, храд*, але *дз'ерево; жар, жы́то, на межэ́; ша́пка, ол'е́шына; во́чы, о́чы, лохаче́* ‘буякі, дурніцы’; *молодз'і́ца, ца́цка, хло́пцы, цеп, цё́вка* [15, к. 36–38].

Неадназначны і своеасаблівы ў дадзенай гаворцы галосны [є], што паходзіць з *в, *л. У пазіцыі перад галосным ён рэалізуецца ў губна-зубны [у]: *ва́та, во́да, во́л'ны, в'е́ц'ор, пльну́* і інш. Сустракаецца губна-зубны [в] і ў пачатковым становішчы перад зычнымі: *вз'ала́, в'і́ун* ‘уюн’ і інш. Аднак у пазіцыі пасля галоснага гука перад зычным і ў канцавым становішчы зычны [є] (< *в, *л) даў рэфлекс губна-губнога [w]: *ла́вка, пра́вда, до́вн'і, ку́п'іш*. Акрамя гэтага, паўгалосны [ў] зафіксаваны ў наступнай словаформе: *оўйос* [15, к. 9, 12, 41].

Вельмі яркая адметнасць вывучаемай гаворкі – гэта вымаўленне фарынгальнага (глотчнага) зычнага [н]: *хусты́, хо́род, надз'у́ка, з но́н'і*

і інш. Зрэдку ўжываецца тут і выбухны [g]: *hyc'i g'epg'ečul* 'гусі гагочуць'.

Адрознай асаблівасцю разглядаемай гаворкі з'яўляецца таксама захаванне звонкіх зычных у канцавым становішчы і ў сярэдзіне слова перад глухімі: *дуб, вѣз, нѣж, холо́д, ка́зка, за́на́дка, ху́бка, нѣжскі* [15, к. 39, 40]. Часам на канцы слова назіраецца частковае аглушэнне гэтых зычных: *дуб^п, вѣз^с*.

Яшчэ адна істотная адметнасць даследуемай гаворкі – гэта захаванне гістарычнага спалучэння “мяккі зычны + Ъ” у становішчы паміж галоснымі або рэалізацыя ў акрэсленай пазіцыі падоўжаных зычных з *'эл'іе, нас'эн'іе; з'эл'л'е, нас'эн'н'е* [15, к. 53].

І нарэшце, выразнай і значнай асаблівасцю дадзенай гаворкі з'яўляецца пашырэнне пратэтычных зычных [h], [v] або іх адсутнасць перад галоснымі [o], [y]: *хора́ц'і, хо́стры, н'іно́днохо; वो́з'еро, वो́сен'во́чы, во́нон', ву́л'іца; ону́ча, о́сен', о́чы* [15, к. 43–49].

Характарызуецца вывучаемая гаворка і сваімі граматычнымі адметнасцямі.

Назоўнікі мужчынскага і ніякага роду адзіночнага ліку другога скланення з мяккай і зацвярдзелай асновай у творным склоне зафіксаваны з канчаткамі *-ем, -ом*: *конѐм, рубл'ѐм, ножѐм, іейцѐм, іайцѐм; кон'ом, рубл'ом* [15, к. 54].

Назоўнікам жаночага і мужчынскага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з асновай на зацвярдзелы зычны ў месным склоне ўласцівы канчатак *-е*: *на дворе́, на конце́, на межѐ* [15, к. 55, 56].

Назоўнікі жаночага, мужчынскага і ніякага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з цвёрдай і мяккай асновай у месным склоне вымаўляюцца з канчаткам *-і*: *у /v/ ха́ц'і, у /v/ л'ес'і, /y/ в'но́л' у /v/ но́с'і* [15, к. 57].

Формы клічнага склону агульных назоўнікаў і ўласных імёнаў жаночага роду адзіночнага ліку адзначаны з канчаткамі *-о, -а*: *мамо, баба, Vdl'o, Nádž'o, Mán'o; ма́ма, ба́ба, Váľ'a, Nádz'a, Mán'a* [15, к. 58].

Назоўнікам жаночага роду множнага ліку першага скланення ў родным склоне характэрны канчатк *-ей* або нулявы канчатак: *н'іма́ н'іма́ бабе́й, голо́вѐй, іамѐй, доро́вѐй, стрѐхѐй; баб, холѐв, доро́в, стрѐ* [15, к. 59].

Ярка і паказальная асаблівасць прыметнікаў раглядаемай гаворкі – гэта т.зв. “сцягнуты” аднаскладовы націскны і ненаціскны канчатак *-а* або поўны двухскладовы націскны і ненаціскны канчатак *-ейе* (зрэдку *-ей*), *-ей* (ненаціскны канчатак *-е*) у назоўным склоне адзіночнага ліку адпаведна жаночага і ніякага роду: *молода́, стара́, добра́, но́ва; молодѐйе, старѐйе, но́вѐйе, солóдкае́йе, хоро́шѐйе; до́вѐе, корóтка, ц'іхе*. Аднак у гэтым ж

склоне і ліку жаночага роду, як і ў літаратурнай мове, тут мае месца і поўны двухскладовы націскны і ненаціскны канчатак *-аіа*: *моладзіа, старэйа, новайа, добрайа* [6, к. 65–68].

Інфінітыў дзеясловаў з асновай на галосны пашыраны з старажытным суфіксам *-ц'і*: *роб'іц'і, спяц'і, ходз'іц'і* [15, к. 73].

Дзеясловам першага і другога спражэння ў трэцяй асобе адзіночнага і множнага ліку ўласцівы канчаткі *-е, -іт, -ут, -ат*: *вён ідз'э, і'ес'э, ходз'іт, нос'іт, вонь ідут, н'есут, ход'ат, нос'ат* і інш. [15, к. 80].

Зваротныя дзеясловы ў даследуемай гаворцы адзначаны з постфіксам *-са (-со)*: *брац'іса, звяц'іса, мыц'іса, умывац'іса, роб'іц'іса, бойўса, купайўса, бойавса, купавса, н'эшчо зроб'ілосо* [15, к. 74, 79].

Выразная і значная адметнасць дадзенай гаворкі – гэта аднаўленне форм інфінітыва на *-ц'і (-ц'е)* з захаваннем зычных [к], [h] у аснове: *с'эцц'і, с'эцц'э, некц'э, стрыцц'э*. Да таго ж у форме трэцяй асобы множнага ліку цяперашняга часу падобныя дзеясловы паслядоўна захоўваюць зычны [h], непаслядоўна – [к]: *стрыхут, с'екут*, але *пекут* і *печут* [1, с. 316–318; 9, с. 20, 64, 116, 155, 184–185].

Разгледзім яшчэ шэраг найбольш істотных асаблівасцей вывучаемай гаворкі. Назоўнік *грудзі* ў творным склоне мае канчаткі *-ам'і, -м'і*: *бол'іт мьд'ам'і, грудз'м'і*. Назоўнік *чоботы* [боты] у месным склоне множнага ліку ўжываецца з націскным і ненаціскным канчаткам *-ах*: *у чоботах, лоботах*. Асабова-ўказальныя займеннікі трэцяй асобы мужчынскага, жаночага і някакага роду адзіночнага і множнага ліку *ён, яна, яно, яны, янасна-асабовы* займеннік другой асобы множнага ліку *вы*, няпэўны займеннік *нешта*, а таксама займеннік, злучнік і часціца *што* выступаюць у своеасаблівых лексіка-граматычных формах: *вён, вона, оно, вонь; іц'і; н'эшчо; шо, шчо*. Азначальнаму займенніку *ўсе* ў выразе *жэла жыта з усімі* ўласцівы наступны фанематычны варыянт: *жэла жыто з ус'іма*. Дзеяслоўныя формы тыпу *лятаць, лятаюць* вымаўляюцца з націскам на першым складзе асновы: *л'этац'і, л'этайт*. Дзеясловам *хадзіць, насіць* у першай асобе адзіночнага ліку характэрны адметныя формы: *ходз'у, нос'у*. Інфінітыў дзеяслова *расказваць* адзначаны з фанематычным варыянтам: *расказывац'і*. У выразе *гадзіннік (часы) вісіць* дзеяслоў *вісэць* у трэцяй асобе множнага ліку, а таксама ў выразе *я лью ваду* дзеяслоў *ліць* у першай асобе адзіночнага ліку маюць наступны лексіка-граматычны выгляд: *насыў'эс'ат; іа л'л'у wоду* [15, к. 50, 52, 61, 62, 69, 71, 72, 76–78, 84].

Адрозніваюць і вылучаюць разглядаемую гаворку і разнастайныя лексічныя адметнасці: *бэл'ка* 'бэлька', *б'элы хрыб* 'баравік', *бл'ішчавы* 'бліскучы, блішчасты, які бліскае, ззяе, выпраменьвае святло; які мае гладкую, бліскучую паверхню, адбівае прамяні святла', *бол'ачка* 'хвароба ў выглядзе сажы ў коласе', *боронавац'і, волочыц'і* 'баранаваць', *бочечка*

‘ячэйка на мёд у сотах’, *булавá*, *доубѣн’ка* ‘даўбешка, палка з тоўстым канцом /круглае палена з патончаным канцом-дзяржаннем для расколвання, убівання чаго-небудзь, у што-небудзь; невялікая доўбня’, *бул’кавк’і* ‘бурбалка, бурбалкі’, *бус’ко* ‘бусел’, *бус’ко кл’екоче* ‘бусел клякоча’, *берѣмн’е* ‘бярэмя’, *берѣмн’е*, *перѣб’ірок* ‘пластаваны абярэмак сена’, *варѣнька* ‘кашэль /вялікая кашолка, звычайна з лучыны/’, *вóвчыѣе*, *овѣчыѣе* ‘неядомыя грыбы’, *вóл’л’е* ‘валлѣ’, *вуздз’ѣчка*, *уздѣчка* ‘аброць’, *вым’ѣтац’і* ‘вымятаць’, *вы́мн’е* ‘вымя /у каровы/’, *вычавк’і* ‘мякаць унутры гарбуза’, *в’іун* ‘уюн’, *һойдалка* ‘арэлі’, *һоловóсц’ік* ‘апалонік /хвастатая лічынка жабы/’, *һры́ва* ‘пропуск у кашэнні’, *һузdz’ѣр* ‘ніжня частка снапа’, *һус’і g’erg’ѣчут* ‘гусі гагочуць’, *һушак’і* ‘вушакі /бакавы брус у дзвярной асадзе’, *дзвѣн* ‘вага ў калодзежным жураўлі’, *дз’убка*, *дз’убен* ‘дзюба ў птушак’, *дз’ац’ѣл’іна* ‘дзяцеліна /дзікая канюшына/’, *драб’іна*, *страб’іна* ‘драбіны /прыстаўная лесвіца/’, *ды́хл’іна* ‘уздухавіна /у каровы, бакавая ўпадзіна паміж апошнім рабром і клубам/’, *йѣжык* ‘вожык’, *жéло*, *жало́* ‘джала /у пчалы/’, *журахv’іны* ‘журавіны’, *жэреб’ід* ‘жараб’я’, *запл’ѣтац’і* ‘заплятаць’, *затóвка* ‘здор /нутранае свіное сала/’, *збрóдз’іц’і* ‘нанесці шкоду пасевам’, *з’ел’ену́х’і* ‘недаспелыя плады’, *карма́ш* ‘кірмаш’, *картóпла*, *картóпл’і* ‘бульба’, *картопл’ánaйá* *каша*, *комн’акі* ‘таўчоная бульба /пюрэ/’, *квасóл’а* ‘фасоля’, *кловн’а* ‘рыбалоўная снасць’, *клун’а* ‘гумно’, *кл’у́чка* ‘вочап у калодзежным жураўлі’, *коворѣт* ‘калодзежны журавель /агульная назва/’, *ковтáц’і* ‘глытац’, *козл’ак’і* ‘ядомыя грыбы’, *кóло Івацѣв’іч*, *кóло хаты* ‘каля Івацэвіч, каля хаты’, *коп’іца* ‘капа сена’, *корóва прожѣрна* ‘пражэрлівая карова’, *косу’ѣнк’і* ‘касцяніцы, касцянкі /лясная травяністая ягадная расліна/’, *кочерһá* ‘качарга’, *кочеры́жн’ік* ‘качарэжнік /месца каля печы, дзе стаяць качэргі/’, *краноһолов’ік*, *красноһоловѣц* ‘падасінавік’, *кубѣл’ѣц* ‘кубел /дзежка і пад. з вушкамі і векам для захоўвання салёнага сала/’, *кура* ‘курыца’, *куры* *кóкóчут*, *сокорáт* ‘куры сакочуць’, *кѣт м’ідvкaйѣ* ‘кот мяўкае’, *кѣн’натурл’івы* ‘конь натурысты’, *лáпно* ‘вапна’, *лáс’іцы* ‘узоры ад марозу на акне’, *лата́ц’і* ‘латаць, лапіць’, *л’едáшчы* ‘кволы, стары, хілы’, *л’івен’*, *пролѣіны дошч* ‘лівень /моцны, праліўны дождж/’, *лóтад’* ‘лотаць’, *лохачѣ* ‘буякі, дурніцы’, *луһ¹* /һѣто вел’іке болóц’істе м’ѣсто з рáзной травойу, йакvйу кос’іл’і, кол’і подсыхáло/ ‘луг¹ /вялікая балоцістая мясцовасць з кустамі, звычайна сенажаць/’, *луһ²* /һѣдк’і ростvор з пóпелу, зал’іты һарáчойу водойу, йак’ім мьіл’і бел’ізу, һолову/ ‘луг² /едкі раствор, прыгатаваны з попелу, залітага варам, які ўжываўся для мыцця бялізны, галавы і інш.; шчолак/’, *мл’інцы* ‘бліны /мучны выраб з рэдкага цеста, спечаны на патэльні/’, *мн’áсо худѣѣе* ‘нятлустае смачнае мяса’, *мураха* ‘мурашка’, *мус’іт* ‘мабыць’, *муц’іц’і* ‘хлусіць, маніць, падманваць’, *метѣл’ік* ‘матылѣк’, *наһав’іцы* ‘штаны’, *н’ебóһа* ‘пламенніца’, *н’ебóж*

пляменнік', *не́хл'а* 'нехайны /чалавек/', *омéц'і* 'буйныя адходы пры
 ачыстцы абмалочанага збожжа', *орабу́шок* 'вєрабей', *ора́ч* 'араты /той, хто
 апрацоўвае, арэ зямлю; земляроб/', *ос'ен'іца* 'вусень', *оц'осы* 'атосы, атос
 ірацыяныя з жалезных прутоў або раменныя цяжы, што ідуць ад верхняга
 канца аглоблі да за́гваздки', *плы́тко* 'мелка /пра нязначную глыбіню на
 возеры, рэчцы, сажалцы, балоце і інш./', *подберéзн'ік*, *ба́бка*
 'падбярэзавік', *подн'еб'én'н'е* 'верхняя частка ўнутры печы', *полудз'ен'*
 'абед /час яды; сярэдзіна дня, поўдзень', *пóльмн'е* 'полымя', *помéст*,
пыдло́на 'падлога', *поц'еробы* 'мясцовасць, "прамежкая" паміж балотам
 і грудом /выцерабленае месца ад хмызняку (лесу) па сенажаць, поле
 і інш./', *прос'éкац'і* 'прасякаць', *проц'éкац'і* 'працякаць', *прут* 'пугаўё
 дзяржанне, да якога прымацоўваецца пуга', *пта́шка* 'птушка', *пу́ндц'іса*
 'палохацца, пужацца', *пу́ха* 'пятка, тупы канец яйца', *пы́дз'ел'енк'і*
 'падзялёнка, падзялёнкі /ядомы пласціністы грыб з шапкай ад светла-
 шэрай да брудна-шэрай афарфоўкі/', *пересла́нейе са́ло* 'свіное сала са
 слаямі, пластамі мяса', *перéхмарок* 'воблака', *п'й́двочн'ік* 'слімак або
 смоўж з ракавінай у вадзе', *радо́н*, *цéха* 'палатняяная коўдра', *ромáн'ец*
 'рамонак', *рыше́тн'іца* 'рашэтнік /ядомы губчасты грыб карычневага
 колеру/', *св'ін'н'і ро́хкайт*, *ру́хкайт* 'свінні рохкаюць', *св'іну́шка*
 'свінуха /ядомы пласціністы грыб з карычнева-бураватай шапкай/',
с'ен'н'ік 'матрац, набіты сенам, саломай', *с'ін'ак* 'польскі грыб /ядомы
 губчасты грыб каштанова-карычневага, бурага або шакаладна-карычневага
 колеру/', *слон* 'услон', *слон'эчн'ік*, *солон'эчн'ік* 'сланечнік', *со́н'ейко*
 'сонейка', *сосу́л'к'і* 'ледзяшы', *спова́ц'і* 'спяваць', *стрéлка* 'кветканоснае
 сцябло ў цыбулі', *стрéцца* 'сустрэцца', *стру́на* /н'евел'ікейе бо́лото, кол'і
 трох'і вода́ высыха́ла, то йейé кос'іл'і/ 'невялікі лужок, балотца,
 сенажаць', *сту́бло* 'забалочаная мясцовасць, невялікае балотца', *сукáйло*
 'сукáла /старадаўняя прылада для насуквання нітак на цэўкі/', *сц'э́жар*
 'месца, дзе стаяў стажок', *сц'обка* /нэ́то по́нреб ко́ло хаты/ 'склеп каля
 хаты', *трыбу́х* 'страўнік у кабана, свінні; страўнік кабана, свінні, набіты
 мясам, салам і вэнджаны на паветры', *хвартуха́ запереза́ц'і* 'надзець
 і завязць фартух', *холо́дне* 'халадзец, квашаніна', *хрест* 'крыж', *цв'іркун*
 'цвыркун', *ц'ёмно*, *по́ночы* 'цёмна', *ц'епéр* 'сёння', *ц'ірка* 'тарка /прадмет
 кухоннага ўжытку для раздраблення, расцірання, напрыклад, бульбы/',
цыба́х 'лісце цыбулі', *цыдз'і́лко* 'цадзілка /кавалак палатна, марлі і пад. або
 іншае прыстасаванне для працэджвання малака ці якой-небудзь вадкасці/',
ц'у́ра 'страва, прыгатаваная з вады, кавалкаў хлеба і цукру ці з малака
 і хлеба', *чабрéц*, *чобор* 'чабор', *чарéн* 'чарэнь', *часны́к* 'часнок', *чоботы*,
чоботц'і 'боты', *чэ́рез*, *проз* 'цераз', *шамп'ін'он* 'шампіньён', *швéда*
 'скварка', *шкарлуп'ін'н'е* 'шкарлупіна, цвёрдая абалонка яйца', *шпа́на*
 'стрэмка', *шп'іл'кі* 'іглападобнае лісце хвойных дрэў і кустоў', *шчавéй*

‘шчаўе’, *шчолка* ‘шчыліна’, *шчын’ац’і* ‘ачышчаць абмалочанае збожжа’, *йбсна* ‘дзясна, дзясны’ [7; 10; 12; 15; 18; 19].

Такім чынам, гаворка в. Горталь Івацэвіцкага раёна характарызуецца цэлым комплексам моўных адметнасцей і адносіцца да цэнтральнацеляханскай падгрупы паўночнабрэсцкіх гаворак [2, с. 81–82, 107–108, 113, 189; 8, с. 7–8; 9, с. 202–203; 13, с. 123–125, 127–131; 14, с. 115, 120–122; 15; 16; 17].

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Булыка, А. М. Гістарычная марфалогія беларускай мовы / А. М. Булыка, А. І. Жураўскі, І. І. Крамко ; пад рэд. А. І. Жураўскага. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979. – 328 с.
2. Вайтовіч, Н. Т. Ненаціскны вакалізм народных гаворак Беларусі / Н. Т. Вайтовіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1968. – 220 с.
3. Вялікі гістарычны атлас Беларусі : у 3 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В. Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Белкартаграфія, 2009. – Т. 1. – 2009. – 1 атлас (244, [3] с.).
4. Вялікі гістарычны атлас Беларусі : у 3 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В. Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Белкартаграфія, 2013. – Т. 2. – 2013. – 1 атлас (347, [4] с.).
5. Гарады і вёскі Беларусі : энцыклапедыя. Т. 3, кн. 1. Брэсцкая вобл. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2006. – 528 с. : іл.
6. Гарады і раёны Берасцейшчыны: гісторыя і сучаснасць. Івацэвіцкі раён / У. В. Здановіч [і інш.]; пад агул. рэд. А. А. Гарбацкага. – Брэст : Брэсц. друк., 2009. – 563 с.
7. Дыялекталогічны атлас беларускай мовы / Р. І. Аванесаў [і інш.]; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. Р. І. Аванесава. – Мінск : АН БССР, 1963. – [2] с., VIII, 338 к.
8. Клімчук, Ф. Д. Гаворкі Заходняга Палесся: фанетычны нарыс / Ф. Д. Клімчук ; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства. – Мінск : Навука і тэхніка, 1983. – 126 с.
9. Крывіцкі, А. А. Дыялекталогія беларускай мовы : дапам. для філал. спецыяльнасцей ВНУ / А. А. Крывіцкі. – Мінск : Выш. шк., 2003. – 293 с.
10. Лексічны атлас беларускіх народных гаворак : у 5 т. / Акад. навук Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. М. В. Бірылы, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : Фонд фундам. даслед. Рэсп. Беларусь, 1993–1998. – 5 т.
11. Памяць. Івацэвіцкі раён : гіст.-дак. хронікі гаралоў і р-наў Беларусі / уклад.: М. В. Банасевіч [і інш.]; рэдкал.: В. П. Касцько [і інш.]. – Мінск : БелТА, 1997. – 496 с.
12. Раслінны свет : тэат. слоўн. / склад.: В. Д. Астрэйка [і інш.]; навук. рэд. Л. П. Кунцэвіч, А. А. Крывіцкі. – Мінск : Беларус. навука, 2001. – 655 с.
13. Самуйлік, Я. Гаворкі Выганаўскага Палесся / Я. Самуйлік // *České vědomí Bělarusi : sborník / Univ. Karlova v Praze*; ed.: V. Lendělová [et al.]. – Praha, 2013. – S. 123–142.
14. Самуйлік, Я. Міждыялектныя сувязі гаворак Выганаўскага Палесся / Я. Самуйлік // *Діалекталогічны студыі : зб. ст. / НАН Украіны, Ін-т українознаўства ; відп. ред.: П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів, 2006. – Вып. 6 : Лінгвістычны атлас – від створення до интерпретації. – С. 115–125.*
15. Самуйлік, Я. Р. Атлас гаворак Выганаўскага Палесся / Я. Р. Самуйлік ; Брэсц. дзярж. тэхн. ун-т. – Брэст : БрДТУ, 2013. – 322 с.

16. Самуйлік, Я. Р. Лінгвагеаграфія гаворак Выганаўскага Палесся / Я. Р. Самуйлік // *Имя и слово: проблемы семантико-прагматического взаимодействия в славянских языках* : материалы междунар. науч. конф., Брест, 19–20 апр. 2007 г. : в 2 ч. / Брест. гос. ун-т, Akad. Podlaska w Siedlcach ; редкол.: В. И. Сенкевич [и др.]. – Брест, 2007. – Ч. 2. – С. 299–302.

17. Самуйлік, Я. Р. Цэнтральнацеляханская падгрупа паўночнабрэсцкіх гаворак (на матэрыялах лінгвістычнага атласа «Гаворкі Выганаўскага Палесся») / Я. Р. Самуйлік // *Вестн. Брест. гос. техн. ун-та. Сер. Гуманитар. науки.* – 2012. – № 6. – С. 112–116.

18. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. – Мінск : БелЭн, 1996. – 784 с.

19. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад агул. рэд. А. А. Атраховіча (К. Крапівы). – Мінск : БелСЭ, 1977–1984. – 5 т.

20. Янкоўскі, Ф. М. Гістарычная граматыка беларускай мовы : вучэб. дапам. для філал. фак. пед. ін-таў / Ф. М. Янкоўскі. – 2-е выд., выпр. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1983. – 301 с.